

Urbanisme > Creixements residencials |

URBANITZACIÓ DE BAIXA DENSITAT. INSEGURETAT CIUTADANA (2006)

Cristina Domènech

Durant el 2006 el fenomen de la urbanització dispersa genera una sèrie de processos que provoquen un debat intens que és conseqüència dels problemes d'inseguretat i dels riscos d'incendis que s'han viscut en bona part d'aquestes urbanitzacions i de l'adequació d'aquestes a la Llei de mesures de prevenció dels incendis forestals, així com a l'augment de les irregularitats en sòl no urbanitzable, bàsicament a les comarques del sud de Tarragona. Des de l'Administració s'alerta que cal treballar per aconseguir un model urbanístic sostenible, però la demanda d'aquest tipus d'habitatges de baixa densitat sembla que segueix una altra dinàmica.

Antecedents 2004

El fenomen de l'edificació en baixa densitat sorgeix a Catalunya en la dècada dels anys seixanta i setanta, i es consolida al llarg dels vuitanta i noranta. Aquest model de producció d'habitatges unifamiliars va donar lloc a una especialització territorial i a una segregació morfològica important. El fenomen es va desenvolupar en àrees específiques dels municipis metropolitans i en llocs atractius per a la segona residència de les comarques gironines, tarragonines i lleidatanes. Amb el pas del temps, la saturació d'alguns d'aquests espais ja colonitzats per la baixa densitat i la millora de les comunicacions van afavorir l'extensió del fenomen cap a àrees més llunyanes. Amb tot, i segons el geògraf Francesc Muñoz, es va produir una homogeneïtzació del paisatge residencial del conjunt de la província en el cas de Barcelona, un fenomen que també es va viure en algunes urbanitzacions del Camp de Tarragona o en alguns municipis de l'Empordà i altres municipis propers a Girona al llarg de la dècada dels noranta. Així, el model territorial que combinava baixa densitat residencial amb alta ocupació del territori, juntament amb els nous traçats de les infraestructures viàries, va anar deixant conjunts de taques d'urbanitzacions disperses en el paisatge.

La dispersió i les irregularitats en sòl no urbanitzable

El 2005 començava amb 248 expedients disciplinaris oberts per la Direcció General d'Urbanisme (DGU) contra construccions en sòl no urbanitzable a les Terres de l'Ebre. Es tractava d'una pràctica creixent que la Generalitat intentava frenar. Les comarques preferides per aquests tipus d'ocupacions eren bàsicament la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Baix Ebre i el Montsià, amb especial incidència en el delta de l'Ebre pel seu excepcional valor paisatgístic. El delegat del Govern català a les Terres de l'Ebre, Lluís Salvadó (Esquerra Republicana de Catalunya, ERC), alertava de la construcció de cases disgregades en sòl rústic, apartades dels nuclis urbans que incomplien la legislació urbanística, suposaven un seriós problema per als ajuntaments i una disfunció de l'ordenació territorial.

Molts d'aquests expedients disciplinaris es van resoldre enderrocant les cases construïdes o amb la imposició d'importantes multes als particulars. Però el director general d'Urbanisme Joan Llorc destacava les dificultats per a detectar i acabar amb aquesta il·legalitat, que en cap cas no era exclusiva de les Terres de l'Ebre, i afegia que els ajuntaments són els que tenen competències plenes en matèria de disciplina urbanística, tot i la problemàtica que representen sobretot per als municipis petits els quals no disposen de prou recursos per a controlar el seu terme municipal i detectar-hi les irregularitats.

El 2006 el fenomen no feia més que créixer, i la publicitat a Internet era la primera baula d'una cadena que transformava el paisatge rural de les terres del sud de Catalunya. Velles i minúscules cabanes de pedra hàbils per a guardar estris agrícoles es convertien gràcies a la difusió que en feia la xarxa en xalets disseminats per a famílies majoritàriament angleses o alemanyes que s'hi instal·laven per a viure-hi, davant la tolerància d'alguns ajuntaments i la desesperació dels serveis territorials de la DGU.

La vulnerabilitat de les cases aïllades, problemes d'inseguretat

El model de cases unifamiliars va resultar un model molt vulnerable a les bandes criminals i de robatoris. Segons l'ecòleg Salvador Rueda, "En un escenari d'inseguretat està més desprotegit qui més s'aïlla". La inseguretat que van patir extenses zones de Catalunya va qüestionar el model d'urbanització difusa, on la cohesió social no existia, els

espais públics tampoc, i on el model social que s'hi instal·lava era gaudir dels espais privats en detriment de la pràctica de la relació social entre veïns. Segons explicava l'ecòleg Manel Cunill: "La gent viu en ciutats per a compartir els serveis públics perquè és la manera més eficient d'estructurar socialment la comunitat, així es comparteixen les despeses del sanejament, la urbanització dels carrers, la seguretat... Viure de manera aïllada suposa que al final et plantegis la seguretat privada, també".

Els robatoris a les cases aïllades era l'altra cara de la moneda de la qualitat de vida que suposadament es buscava amb la "casa i l'hort o jardí". Viure en casa pròpia, separat de la resta, fora de les aglomeracions urbanes i en contacte amb la natura no estava exempt de problemes. Feia molts anys que urbanistes i geògrafs denunciaven els impactes ecològics d'aquest model que semblava que pretenia convertir Catalunya en una urbanització, amb una gran ocupació del sòl, una important segregació dels espais naturals i un abús dels recursos i l'energia. El director de l'Observatori del Risc, Jaume Curbet, va qualificar "d'explosiva" la interacció entre aquest model d'ocupació i l'actuació de les bandes criminals. Segons Curbet era impossible que l'Estat garantís la seguretat en totes aquestes urbanitzacions, de la mateixa manera que era impossible variar aquest model de vida que cada vegada tenia més adeptes. Per això el que semblava que havia de créixer era la indústria de la seguretat privada (alarmes, patrulles, elements elèctrics de control domòtic...) que portaria a un procés de bunkerització, emmurallament, i delimitació física d'espais protegits, amb la consegüent delimitació d'accessos. Aquest model importat de la cultura americana, on el 12% de la població dels Estats Units viu en més cent cinquanta mil comunitats residencials tancades, són urbanitzacions exclusives i excloents en què les barreres, les portes blindades i les càmeres de vídeo són la tònica més habitual. Segons Curbet "la privatització de la seguretat ens porta a una medievalització de l'espai urbà".

Augmenta el nombre d'urbanitzacions que inicien tasques de prevenció d'incendis forestals

El 58% de les urbanitzacions de Catalunya va iniciar al llarg de l'any 2006 els tràmits per adequar-se a la Llei de mesures de prevenció dels incendis forestals en les urbanitzacions sense continuïtat immediata amb la trama urbana (Llei 5/2003). Les franges perimetrals per a protegir les urbanitzacions del foc obertes a Catalunya sumaven uns 240 km. El conseller de Medi Ambient i Habitatge, Francesc Baltasar, va visitar Maçanet de la Selva per a comprovar, a tall d'exemple, els treballs de prevenció d'incendis forestals que es van portar a terme en diferents urbanitzacions i donar compliment a la Llei. Aquesta llei estableix les mesures de prevenció per a les urbanitzacions que estan situades a menys de 500 m de terrenys forestals i per a les edificacions i les instal·lacions aïllades situades en sòl forestal.

El Servei de Prevenció d'Incendis del Departament de Medi Ambient i Habitatge (DMAH) va certificar l'obertura de franges de protecció perimetral en cent vint-i-tres urbanitzacions de tot Catalunya, localitzades en seixanta municipis diferents, la superfície total ocupada de les quals era de 563,60 ha. Aquestes franges tenien una doble funció: mitigar l'acció del foc procedent d'una zona forestal per facilitar-ne l'extinció i salvaguardar urbanitzacions i persones, i prevenir l'avanç d'un incendi originat dins la urbanització mateixa i evitar que avanci cap a la massa forestal.

Algunes veus dels experts

Durant l'any 2006 els problemes i la conflictivitat derivada del model de dispersió urbana van ser considerables. La tipologia edificatòria de baixa densitat es va anar estenent en el territori a partir dels anys vuitanta i noranta. Aquesta forma d'urbanització, en paraules de Francesc Muñoz, s'aproximava a un consum indiscriminat de sòl i a una ocupació molt important del territori. Una ocupació que no preveu l'espai públic i que era insostenible mediambientalment parlant. Segons Muñoz, entre 1987 i 2001 una tercera part dels habitatges construïts corresponia a cases aïllades o adossades. En els municipis petits i mitjans per sota dels 10.000 habitants la proporció arribava al 70% del parc construït en quinze anys. Al 78% dels municipis de la província de Barcelona, més de la meitat del total dels habitatges nous que es construïen eren aïllats o adossats.

Segons l'arquitecte Josep Maria Carreras Quilis, cap del Servei d'informacions Territorial i Coordinació Tècnica de la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (MMAMB), aquest model d'ocupació del sòl de la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB) tenia l'origen en els moviments d'expansió de la ciutat de Barcelona iniciats a principi del segle XIX amb les primeres ocupacions fora de les muralles i que anaren sempre a la recerca d'espais cada vegada més allunyats del centre. D'aquesta manera, les activitats industrials, l'habitatge, els grans equipaments, les zones verdes i els centres comercials s'han convertit en els principals protagonistes d'un procés d'ocupació del sòl caracteritzat per la dispersió tant en termes de centre-perifèria com de concentració-desconcentració. La manera en què s'ha produït aquesta ocupació està íntimament lligada al caràcter del planejament urbanístic, amb enfocaments diferents entre el període 1956-1976 i la reinstauració dels ajuntaments democràtics. Per aquest motiu, és necessari matisar algunes interpretacions sobre les dades de sòl consumit durant els darrers anys a partir de la identificació dels diversos estadis en l'ocupació i de la seva assignació al període de temps que els correspon.

Per a Joan Antoni Solans Hugué, exdirector d'Urbanisme de la Generalitat, moltes de les anàlisis realitzades a partir de les dades d'ocupació del sòl a la RMB durant les darreres dècades van tendir a interpretar malament les dimensions i característiques reals d'aquesta ocupació, ja sigui per una incorrecta assignació al període de temps en què es va produir, per la manca de concreció en la identificació dels usos del sòl o per la no-comptabilització de

bona part d'aquests usos o de les edificacions que es donaven de baixa. La superació d'aquestes limitacions en el càlcul de l'ocupació del sòl permet observar que el model desenvolupat durant els darrers anys ha estat notablement menys expansiu que el de la dècada precedent.

En opinió de Josep Parcerisa, arquitecte i professor d'Urbanisme de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB), el que calia era fomentar la compactació. La compacitat és compatible amb la baixa densitat i amb la mitjana. Compacitat vol dir que les urbanitzacions tinguin total continuïtat amb els teixits existents. Segons el professor Parcerisa créixer de manera compacta volia dir donar continuïtat, no esquitxar el territori. El criteri de compacitat no negava la diversitat, al contrari, podria ser la manera de posar en els mateixos barris habitatges de tot l'arc social.

Més informació

Nel•lo, Oriol, 2001, Ciutat de ciutats, Barcelona, Editorial Empúries.

